

Влада Републике
Србије

ТИМ
ЗА СОЦИЈАЛНО УКЉУЧИВАЊЕ
И СМАЊЕЊЕ СИРОМАШТВА

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Swiss Agency for Development
and Cooperation SDC

Оцена кретања сиромаштва, животног стандарда и одговор на последнице Covid-19 пандемије

Оцена кретања апсолутног сиромаштва

Према [првим подацима Републичког завода за статистику](#), у 2019. години, као ни у претходним годинама, није дошло до повећања стопе апсолутног сиромаштва. Стопа апсолутног сиромаштва је у 2019. години износила 7%, што значи да оквирно 480 хиљада лица није у стању да задовољи основне животне потребе. У односу на претходне године, није дошло до статистички значајне измене ни у повећању ни у смањењу стопе апсолутног сиромаштва.

У односу на тип насеља сиромаштво остаје учесталије у ванградским подручјима и приметне су регионалне разлике (нпр. сиромаштво у Београдском региону је три пута мање заступљено него у Региону Јужне и Источне Србије). Посматрано према старосној структури сиромаштво је изнадпросечно заступљено код деце, младих и старијих од 65 година. Посматрано према полу, 7,2% жена је сиромашно, док је 6,9% мушкараца у истом статусу.

Образовање и статус на тржишту рада најзначајнији су фактори који утичу на сиромаштво у домаћинству. У домаћинствима у којима носилац има макар средњу школу, сиромаштво је 4,5 пута мање заступљено него код домаћинстава у којима носилац нема завршену основну школу. Када носилац има вишу школу појава апсолутног сиромаштва је преко 17 пута мања него код домаћинстава у којима носилац нема завршену основну школу. У односу на 2018. годину, проценат апсолутно сиромашних у 2019. години је у благом паду код свих лица чији се носилац домаћинства налази на тржишту рада (било да је носилац домаћинства у својству samozапосленог, запосленог или незапосленог лица). Лица која живе у домаћинствима чији је носилац ван тржишта рада (неактиван), као и грађани/ке у домаћинствима у којима су носиоци пензионери бележе веће апсолутно сиромаштво у 2019. у односу на 2018. годину.

Оцена кретања релативног сиромаштва, кретање прихода и зарада

Подаци Републичког завода за статистику указују на смањивање удела лица која су у ризику од сиромаштва за 1,1 процентни поен (23,2% у 2019. години у односу на 24,3% у 2018. години), што значи да је оквирно 1,6 милиона лица у ризику од сиромаштва у 2019. години. Стопа ризика од сиромаштва и социјалне искључености је такође нижа (31,7% у 2019. години у односу на 34,3% у 2018. години) и у нивоу је појединих чланица Европске уније (као што су Грчка, Бугарска и Румунија). Праг ризика од сиромаштва¹ у 2019. години

¹ Праг ризика од сиромаштва (релативна линија сиромаштва) представља 60% медијане националног еквивалентног прихода и изражава се у динарима.

износи 19.381 динара месечно по потрошачкој јединици. У истовременом ризику од сиромаштва и изразитој материјалној угрожености налази се 8,9% популације.

Остварени годишњи раст медијалног прихода (медијални приход је приход тзв. „средишњег“ појединца, тј. приход појединца који дели популацију на половину – половина популације има приходе мање од њега, а друга половина више приходе) према Анкети о приходима и условима живота (SILC) у 2019. години у односу на SILC из 2018. године, је чак 16,6% у номиналном износу². У истом периоду, Анкета о потрошњи домаћинства бележи раст просечних месечних прихода у новцу и натури за 3,8% и раст издатака за личну потрошњу домаћинства од 3,5%, номинално. Према подацима Министарства финансија, у истом периоду остварен је раст реалних нето зарада од 4,4%, а пензија 3,8%. У номиналном износу нето зарада је у посматраном периоду порасла 6,5%³. Подсећамо да је у SILC-у уочен значајан удео домаћинства првог децила код ког се бележи нулти приход (близу 30% домаћинства у првом децилу бележи нулти доходак, SILC 2017), као и да су током експертских састанака са стручном заједницом и представницима Републичког завода за статистику крајем 2018. и почетком 2019. године, најављена могућа унапређења у „снимању“ дохотка посебно домаћинства са веома ниским и нултим приходом.

Оцена кретања броја административно сиромашних

Пензије и социјални трансфери (међу којима новчана социјална помоћ и дечији додаток) значајно утичу на смањење стопе ризика од сиромаштва. Без социјалних трансфера стопа ризика сиромаштва у 2019. години била би виша за пет процентних поена (28,3% у односу на 23,2%), док би без социјалних трансфера и пензија стопа ризика сиромаштва била виша за двадесет и три процентна поена (46,6% у односу на 23,2%).

Према подацима Републичког завода за статистику, дошло је до смањена броја породица које остварују право на новчану социјалну помоћ (92.673 у 2019. години, у односу на 98.754 у 2018. години) и броја деце која остварују право на дечији додаток (226.289 у 2019. години, у односу на 225.886 у 2018. години). Ова два давања су најзначајнији вид подршке сиромашнима који се финансирају са националног нивоа. У наредном периоду важно је размотрити повећање обухвата и износа социјалних трансфера ради ефективног утицаја на смањење сиромаштва.

Кретање броја корисника дечијег додатка и новчане социјалне помоћи

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Број корисника дечијег додатка (0-17 година)	320.762	310.617	297.987	286.354	270.460	225.886	226.289
Број корисника новчане социјалне помоћи (домаћинства)	106.954	107.570	105.064	106.439	104.276	98.754	92.673
Удео корисника дечијег додатка у укупној популацији деце	24,8	24,3	23,3	22,6	21,3	17,6	17,7
Удео корисника новчане социјалне помоћи у укупној популацији	3,7	3,7	3,6	3,6	3,5	3,3	3,1

Извор: ДевИнфо, Републички завод за статистику

² Референтни период за приходе је 2018. година, тако да се поређење раста прихода односи на приходе остварене у 2017. и 2018. години.

³ Према подацима РЗС, за период I-XII2018/I-XII2019, <https://publikacije.stat.gov.rs/G2019/Pdf/G20191041.pdf>

Број деце која остварују право на дечији додаток у периоду од 2013–2019. године у апсолутним износима смањен је за преко 94 хиљаде деце, а број породица која остварују право на новчану социјалну помоћ смањен је за преко 14 хиљада.

Оцена кретања основних индикатора сиромаштва након једнократних универзалних мера примењених током Covid-19 пандемије уз оцену ефеката таргетираних мера

Са циљем да се испита кретање сиромаштва током пандемије настале 2020. године и стекне увид у ефекте релевантних мера Владе Републике Србије на буџетске издатке и основне показатеље сиромаштва и неједнакости, Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва је припремио процену на основу анализе података Анкете о приходима и условима живота (SILC 2017) и Анкете о потрошњи домаћинстава (АПД 2018).

Осим ефеката две мере директне подршке приходима/потрошњи лица и то (1) Уредбе о једнократној исплати 100 евра свим пунолетним грађанима, и (2) Одлуке о додели 4.000 динара свим пензионерима, истовремено су анализирани ефекти 16 таргетираних мера, са циљем да се упореде ефекти мера како на издатке (процењивани су укупни трошкови мере), тако и на 4 основна индикатора сиромаштва и неједнакости (стопа ризика од сиромаштва, Гини, квинтилни однос и релативни јаз ризика од сиромаштва). Ефекти сваке мере су праћени и по децилима, па је анализирано како би ефекти мера били дистрибуирани у свих 10 децила просечних прихода/потрошње. Таргетиране мере се, преваходно, односе на давања корисницима новчане социјалне помоћи и корисницима дечијег додатка, особама са инвалидитетом, те додатну помоћ пензионерима и старијима са ниским месечним примањима и деци у породицама са више деце.

Једна од кључних спроведених мера била је исплата једнократне новчане помоћи у износу од 100 евра у динарској противвредности свим пунолетним држављанима Републике Србије. Према проценама Министарства финансија, 6.145.529 пунолетних грађана је примило ову врсту новчане помоћи, која је државу „коштала“ 72,3 милијарде динара.

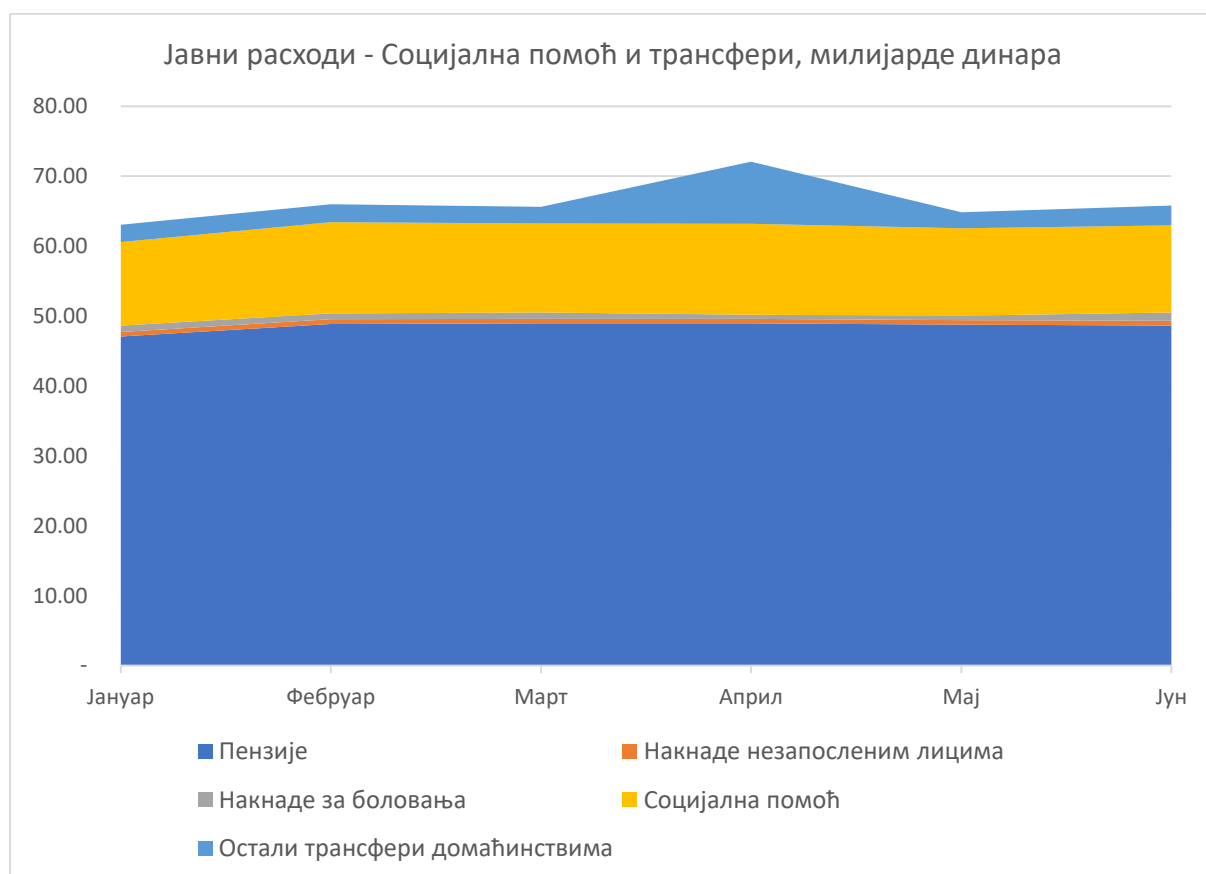
Оваква мера резултирала је смањењем стопе ризика од сиромаштва за 1,1 процентни поен (са 25,7 на 24,6), према подацима SILC истраживања за 2017. годину. Последично, овакав потез се одразио и на мере неједнакости расподеле дохотка. Гини коефицијент, као најчешће коришћена мера неједнакости расподеле дохотка, се смањио са 37,8 на 36,3, а квинтилни однос С80/С20 се смањио за 1,3 (са 9,4 на 8,1). Истовремено, долази до смањења апсолутног сиромаштва са 7,1% на 4% (према подацима АПД из 2018, уз претпоставку да је сав примљени износ помоћи усмерен на потрошњу, што је у најсиромашнијем децилу реална претпоставка).

Анализе на основу постојећих података додатно показују да су се исти или слични ефекти на основне показатеље животног стандарда могли постићи и уз значајно мање буџетске расходе, уз примену таргетираних мера. Увећање новчане социјалне помоћи и/или дечијег додатка од 20% постојећим корисницима у периоду трајања ванредног стања (3 месеца) није довољно за значајније ефекте на сиромаштво и неједнакост ни према концепту апсолутног, ни према концепту релативног сиромаштва. Веома ниски износи давања, далеко испод линије апсолутног, као и релативног прага сиромаштва, уз мали број корисника, потврђује овакве налазе и указује на потребу за повећањем износа давања и проширењем обима корисника у циљу оптималне заштите угрожених кроз социјалне трансфере.

Оцена кретања расхода намењених заштити најугроженијих током Covid-19 пандемије

Према подацима Министарства финансија, током трајања ванредног стања и пандемије изазване Covid-19 вирусом, није било раста издатака у категорији социјална помоћ. Месечни расходи у првих шест месеци 2020. године су у просеку били стабилни и износили око 12,6 милијарди динара. Једина расходна ставка у оквиру групе расхода „социјална помоћ и трансфери становништву“ која је имала карактеристике сензитивности на кризу јесте „остали трансфери становништву“ која је у априлу 2020. године увећана за преко шест милијарди динара, у односу на просечне месечне вредности у првих шест месеци 2020. године⁴.

У вишегодишњем тренду, забрињава кретање висине расхода у оквиру категорије социјална помоћ. Смањење удела ове категорије у БДП-у је стабилно, тако да је са 3,9% БДП колико је учешће ове категорије износило у 2015. години, у 2019. години ово учешће свега 3,1%.

Извор: Министарство финансија, Билтен јавних финансија

⁴ Према подацима Министарства финансија, Билтен јавних финансија, август 2020. године